

Vitenskapelig publisering: Open Access, Creative Commons, Copyright

Creative Commons Licences (CCL) – hva, hvor og når?

Gisle Hannemyr
Ås, 2014-10-16

www.CreativeCommons.no

Registerer deg for å
motta nyhetsbrev
m.m.

Hemmelig ord som
man må oppgi for å
kunne registrere seg
er «ski».

URLer å merke seg

- <http://www.creativecommons.no/>
Hjemmesiden til CC-Norge. Hemmelig ord er «ski» (disse lysbildene er lagt ut som vedlegg til notisen om dette seminaret).
- <http://www.creativecommons.no/omcc>
Dette innledningsforedraget er basert på denne nettsiden med innføring i CC.
- <https://unglue.it/work/118132/>
Peter Suber: *Open Access*; MIT Press, 2012.

Hva er Creative Commons?

- *En internasjonal organisasjon* grunnlagt i USA i 2001 med det mål å fremme en delingskultur der skapende mennesker (dvs. opphavspersoner og brukere) lett kan finne fram til hverandre og til hverandres verk, og derigjennom spre og gjenbruke verkene. Motivasjonen bak organisasjonen er blant annet å gjøre et kulturelt mangfold fritt, funksjonelt og levedyktig.
- *Et internasjonalt nettverk* (ccInternational) som tilbyr lisenser tilpasset nasjonal lovgivning, språk og kultur for bruk på Internett og andre steder der det er behov for fleksible lisenser.
- Primært synlig i form av et merkesystem. Jon Bing var tidligere ute med et tilsvarende merkesystem (*Copymarks*), men utviklet det aldri videre.

Internasjonalt merkesystem og offentlige lisenser

- Creative Commons har utviklet et frivillig lisenssystem som tilbyr fleksible *offentlige* lisenser for opphavsrettshavere innenfor såkalte kreative disipliner.
- Lisensene er tilrettelagt og tilpasset til ulike juristiksjoners lokale språk og rettspraksis.
- Tilpassingene gjøres av lokale ekspertgrupper, på en slik måte at en et en bestemt CC-lisens (f.eks CC BY 4.0) har identisk menings-innhold over hele verden, enten den er tilpasset norsk eller japansk juristiksjon.
- Systemet tilbyr fleksible lisenser som f.eks. gjør det mulig for komponister og forfattere å tilby hele eller deler av sine verk vederlagsfritt til offentligheten for ikke-kommersiell gjenbruk, mens man beholder muligheten for å kreve normal kompensasjon for kommersiell bruk av verket.

Hva slags medier og rettigheter?

- Retter seg mot kreative medier som tekst (inklusive akademisk tekst), lyd, bilde, video, osv., men fra ver. 4.0 også mot åpne data.
- Omfatter både åndsverk og nærstående rettigheter (opptredener, fotografiske bilder, databaser, m.m.) → frembringelser.

Open Access: To friheter

- Tradisjonell publisering har både en **prisbarriere** (tilgang koster penger) og en **tillatelsebarriere** (*generativ* gjenbruk er begrenset til sitatretten, *indeksering og søk* er ikke lov iht. åndsverkloven).
- «Gratis» Open Access fjerner prisbarrieren.
- «Libre» Open Access fjerner tillatelsebarrieren.

Gull, grønt og «hybrid»

- OA journals («Gold» OA) er når materialet er fritt tilgjengelig fra det øyeblikk det publiseres for første gang i et (elektronisk) vitenskapelig tidsskrift. Siden utgiver her kan sette vilkårene for publisering, kan de også kreve «libre» OA.
- OA repositories («Green» OA) er når materiale leveres til, og gjøres fritt (gratis) tilgjengelig i vitenarkiver (inklusive selv-arkivering). Dette skjer som regel etter at de har vært publisert i et ikke-OA tidsskrift, og der en del rettigheter allerede er overført.
- «Hybrid journals» er tidsskrifter som i utgangspunktet er lukket (altså ikke OA), men som tilbyr «frikjøp» av enkeltartikler mot forfatterbetaling. Tidsskrifter basert på dette konseptet regnes vanligvis ikke som OA.

OA definert vedtak i Budapest (2002), Bethesda (2003) og Berlin (2003) - BBB

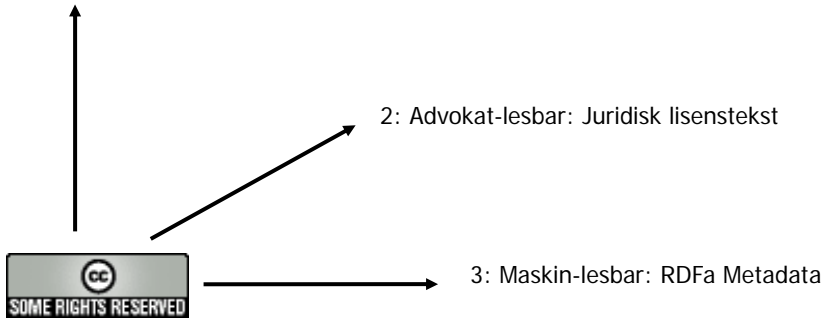
- *Gratis* is better than priced access.
- *Libre* access is better than gratis access.
- Libre under *CC-BY* is better than libre under more restrictive licenses.
- *We should achieve what we can when we can.*
- ⇒ Årsaken til at jeg er her i dag?

Forholdet mellom OA og CC

- OA (Open Access) og CC (Creative Commons) er ikke knyttet til hverandre.
- En spesifikk CC-lisens (**CC-BY**) er imidlertid anbefalt som det foretrukne *verktøy* for OA.
- En del OA-tidsskrift krever **CC-BY**, og retningslinjer for å motta støtte under OA ser også ut til å gå mot å legge føringer som innebærer at **CC-BY** bør benyttes.

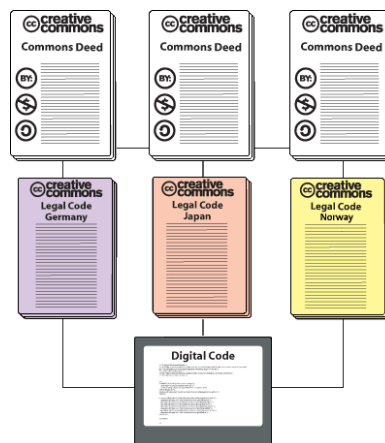
Verktøyet Creative Commons: Logo + link & tre uttrykk

1: Menneske-lesbar oversikt: Commons Deed og grafiske markører

Logo + Link

Skjema

Grafiske markører

- Navngivelse (BY)
- Ikke-kommerseill (NC)
- Ingen bearbeidelse (ND)
- Del på samme vilkår (SA)

1. Navngivelse (by):

[commons deed](#)
[juridisk lisenstekst](#)
[maskinlesbar versjon](#)

2. Navngivelse - Del på samme vilkår (by-sa):

[commons deed](#)
[juridisk lisenstekst](#)
[maskinlesbar versjon](#)

3. Navngivelse - Ingen bearbeidelse (by-nd):

[commons deed](#)
[juridisk lisenstekst](#)
[maskinlesbar versjon](#)

4. Navngivelse - Ikke-kommerseill (by-nc):

[commons deed](#)
[juridisk lisenstekst](#)
[maskinlesbar versjon](#)

5. Navngivelse - Ikke-kommerseill - Del på samme vilkår (by-nc-sa):

[commons deed](#)
[juridisk lisenstekst](#)
[maskinlesbar versjon](#)

6. Navngivelse - Ikke-kommerseill - Ingen Bearbeidelse (by-nc-nd):

[commons deed](#)
[juridisk lisenstekst](#)
[maskinlesbar versjon](#)

CC tilbyr seks ulike lisenser

- Men fokus i dag er CC-BY, som lisensierer følgende opphavsrettigheter videre:
 1. Tilgjengeliggjøring (gratis el. mot betaling).
 2. Eksemplarframstilling (dvs. prisbarriere bare ved førstesalg).
 3. Inkludering i samleverk (antologisering).
 4. Bearbeidelser (oversettelser, remixer og mashups).

Hva med APF/APC

- APF/APC er som regel bare en brøkdel av kostnadene med et forskningsprosjekt.
 - Ordninger med finansiering er etablert i hele UH-sektoren i Norge.
- Flere respekterte tidsskrift er nå OA, mange av disse er basert på APF/APC.
- Desverre stigende misbruk av konseptet til såkalt «predatory publishing»:
 - Bedre mekanismer for kvalitetssikring behøves.
 - Bør «gold OA» betinge hvitlisting av DOAJ og/eller NSD?

Forholdet mellom CC og kollektiv forvaltning (primært: Kopinor)

- Bruk av Creative Commons-lisensene i praksis innebærer at man frasier seg retten til å motta vederlag gjennom kollektive rettighetsforvaltning for sekundærbruk av verk underlagt Creative Commons. Når det gjelder lisenselementet *Ikke-kommersiell*, så er dette et element som i første rekke tjener til å forhindre at verket utnyttes kommersielt av andre.
- Dersom du i første rekke ønsker at ditt verk/din frembringelse i størst mulig utstrekning skal være *gratis* tilgjengelig for alle brukere (evt. alle ikke-kommersielle brukere), så er en Creative Commons-lisens en velegnet løsning.

Forholdet til kollektiv forvaltning (Kopinor): :bolk klarert av Kopinor

- Kollektiv forvaltning (KF) er en nasjonal løsning.
- KF sikrer stort sett rett til eksemplarframstilling (mot vederlag) innenfor undervisningssektoren; men *ikke* at materialet gjøres tilgjengelig på *åpne* nett (forutsetter eget og lukket system - bolk).
- KF tillater ikke *libre* tilgjengeliggjøring.
- Etter min mening gjør fraværet av «det digitale» og fraværet av *libre* KF til en utdatert institusjon – noe som er synd, for det er mye godt å si om KF.

Spesifikk kritikk (8 punkt)

(Wellcome Trust, UK, workshop 2013-04-24)

1. Inkludering av tredjepartsinnhold umulig.
2. Bearbeidelser og tap av kontroll.
3. Brudd med akademiske etiske normer.
4. Berøver forfattere utbytte fra sekundærbruk.
5. Utstrakt bruk av CC vil underminere kommersiell publisering.

Spesifikk kritikk (8 punkt)

(Wellcome Trust, UK, workshop 2013-04-24)

6. *Krav* fra finansieringsinstitusjon om CC-BY vil avskjære forskere fra å publisere i tidsskrifter som ikke godtar CC.
7. Gjenbruk og søk mulig uten CC-BY (f.eks. CC-BY-NC-ND).
8. Forskere bør selv kunne bestemme under hvilke vilkår og lisenser de ønsker å publisere sine verk.

Inkludering av tredjepartsinnhold umulig.

- **Feil.**
- Det finnes en rekke eksempler på at dette gjøres.
- CC-lisensen «smitter» ikke inkludert innhold fra tredjeparter.
- «Copyright © 201X NN. Brukt med tillatelse. »

Lisensiering av retten til å bearbeide innebærer tap av kontroll.

- **Delvis riktig.**
- Tjenester som indeksering og søk blir lovlig med en slik lisens.
- Lisensen regulerer imidlertid opphavsrett, ikke akademiske normer for gjenbruk.
- Lisensen (neste lysbilde) har i tillegg klausuler som vil avskjære det meste av uønsket bruk og misbruk.

Anti-misbruk klausuler som omfatter bearbeidelser

- «Tillatelse til å [...] skape og fremstille eksemplarer av bearbeidelser av frembringelsen forutsatt at enhver slik bearbeidelse [...] tar rimelige skritt for klart å merke, markere eller på annen måte identifisere at endringer er gjort i forhold til den opprinnelige frembringelsen.»
- «Dersom du [...] mottar beskjed fra en lisensgiver om å slette fra bearbeidelsen en bestemt kreditering [...], så skal en slik beskjed etterkommes i den grad dette er praktisk mulig.» (Også lovfestet rett.)
- «Du [kan] verken implisitt eller eksplisitt fastslå eller implisere noen form for forbindelse med, sponsorskap, aksept eller godkjenning fra originær rettighetshaver, lisensgiver og/eller andre som navngis, uten på forhånd å ha innhentet en separat, uttrykkelig skriftlig tillatelse til dette fra originær rettighetshaver, lisensgiver og/eller andre som navngis. »

CC gir hjemmel for brudd med akademiske etiske normer.

- **Feil.**
- Lisensen dreier seg om å lisensiere opphavsrettigheter.
- Kommer ikke istedenfor akademiske normer mht. god skikk for sitat, plagiering og andre normbrudd.
- Normbrudd kan ikke reguleres av en lisens, men gjennom akademiske institusjoner og praksiser.

Hva med plagiat?

- I og med at enhver bearbeidelse av et CC-lisensiert verk *skal* inneholde en peker/referanse tilbake til originalen, vil plagiat være enkelt å avsløre.
- Plagiat *uten* en slik kildeangivelse vil være brudd med lisensen, og for alle praktiske formål ekvivalent med dagens plagiat.
- Fordi OA innebærer åpen nettpublisering, vil man kunne bruke nettsøk til plagiatkontroll. Det finnes alt programvare for dette.

Berøver forfattere utbytte fra sekundærbruk.

- **Delvis korrekt.**
- Men selv om materialet ligger fritt tilgjengelig på nett, er erfaringen at mange likevel ønsker å ha det form av et papirtidsskrift eller innbundet bok, og ikke som løse A4-ark.
- Men: Kollektiv forvaltning og CC er inkompatible regimer. Dvs.: bruk av CC plasserer verket *utenfor* kollektiv forvaltning.

Mer om kommersiell bruk

- Bortsett fra CC-NC-lisensene (sjelden brukt av OA) hindrer ikke CC at man utgir samlinger med CC-lisensiert materiale, og tar betalt for dette.
- Men akademisk publisering er vanligvis ikke noen inntektskilde. Og krav om betaling av en «page fee» langt fra uvanlig *utenfor* OA-tidsskrifter.

Utstrakt bruk av CC vil underminere kommersiell publisering.

- **Antagelig feil.**
- CC er opplagt konstruert for å støtte opp om andre verdinettverk og andre måter å tjere penger på enn eksemplarmodellen:
 - Eksklusiv
 - Rivaliserende
- Men ikke gitt at alternative publiseringsformer må være ikke-kommersielle (jf. omleggingen til *gold OA*).

Krav om CC BY vil avskjære forskere fra å publisere i tidsskrifter som ikke godtar dette

- **Korrekt.**
- Sannsynligvis ikke en god ide å sette OA og CC BY som betingelse for å finansiere et forskningsprosjekt.
- Men den tradisjonelle modellen gir tidsskriftene alt for mye kontroll og er neppe bærekraftig, slik at på sikt vil OA være normen og lukket tilgang unntaket.

Gjenbruk og søk mulig uten CC-BY (f.eks. CC-NC eller CC-BY-NC-ND).

- **Delvis riktig.**
- Søk krever retten til å bearbeide.
- Aktører som Google er kommersielle.
- Men valget av CC-BY ble tatt av BBB fordi man mente dette var den lisensen som best implementerte forskningsformidling som et kollektivt gode.

CC fratag forskere retten til selv å kunne bestemme under hvilke vilkår og lisenser de ønsker å publisere sine verk

- **Korrekt.**
- Men slik jeg ser det bør de ikke nødvendigvis innrømmes en slik grad av autonomi og *samtidig* nytte godene som følger av offentlig finansiering.

Spørsmål?